

NEEM MIJN VERDRIET WEG

*Voor mijn oma Roza, die in Mykolajiv is geboren
en in Rostov aan de Don is gestorven.*

*Voor mijn oma Katja, die in Moskou is geboren
en in Kyiv is gestorven.*

Voor al mijn dierbaren aan beide kanten van de oorlog.

‘En haat vliegt van zuid naar noord
en verjaagt de lente.’

– Joseph Brodsky

Inhoud

	Voorwoord	11
1	Kakkerlakken	21
2	Magneet	30
3	Buik	46
4	Wortels	51
5	Ring	65
6	Linza	72
7	Muts	89
8	Koelkast	103
9	Strijkijzer	116
10	Duivel	133
11	Ogen	152
12	Acht uur	163
13	Fles	175
14	Peppa Pig	191
15	Roaming	204
16	Chocoladereep	233
17	Bramen	246
18	Poes	257
19	Spekvet	273
20	Honing	282
21	Wilde zwanen	293
22	Leerboek	308
23	Stoeprand	319
24	Kussensloop	328

Voorwoord

1.

Ik kreeg het verzoek om een voorwoord bij het boek te schrijven en in enkele woorden te vertellen hoe het tot stand is gekomen. Ik deed heel hard mijn best om het verzoek op tijd in te willigen, maar heb een paar weken naar een leeg document zitten staren.

Ik ben journalist. Jaren heb ik voor de Russische televisie gewerkt, ik was reporter en ging altijd daarnaartoe waar het onrustig was. Ik was genoodzaakt van de televisie afscheid te nemen toen het vrije woord steeds meer plaatsmaakte voor propaganda, en professionaliteit voor machtsloyaliteit. Na de annexatie van de Krim en het uitbreken van de oorlog in Zuidoost-Oekraïne verliet ik Rusland.

Ik werd een onafhankelijke journalist. Op YouTube heb ik mijn eigen kanaal, het heeft een half miljoen volgers en de video's zijn tientallen miljoenen keren bekeken. Ook na mijn vertrek bleef ik beeldmateriaal maken waarin ik vertelde over Rusland. Hoe je het ook wendt of keert, een ander vaderland heb ik niet en zal ik nooit krijgen.

Op 24 februari 2022 leek dat allemaal zijn betekenis te verliezen.

Ik had nooit gedacht dat ik tegen mijn kinderen zou zeggen: 'Jongens, even niet schreeuwen. Vanochtend is er oorlog uitgebroken.' En ik had al helemaal niet gedacht dat ik mijn kinderen moest vertellen dat die is ontketend door ons eigen vaderland.

De helft van mijn familie woont in Oekraïne, in Kyiv: mijn broer

en zus, hun gezinnen met hun kinderen en mijn bejaarde oom, geboren in 1939.

Met andere woorden, mijn overheid is – dus formeel gezien ook in mijn naam – ten strijde getrokken tegen mijn dierbaren.

Mijn beroep gaf me de moed. Ik besloot de gebeurtenissen vast te leggen. We zijn immers op de zwartste pagina's van de geschiedenisboeken terechtgekomen.

Sinds die februari ben ik bijna niet meer thuis geweest. Ik reisde, voerde gesprekken en maakte opnames. Maar buiten de geplande reizen en afgesproken ontmoetingen om kwamen de personages van dit boek op de meest ongebruikelijke wijze mijn leven binnen: bij een grensovergang, in de trein, op straat, via bekenden en bekenden van bekenden, uit onopzettelijk opgevangen gesprekken of door op goed geluk gestelde vragen.

De oorlog eiste levens en slingerde ons allemaal in een eindeloze spiraal van haat, maar stap voor stap lukte het me een weg te vinden door het meest hopeloze, onvergeeflijke en fatale. Ik weet hoe zwaar het af en toe was voor de protagonisten van dit boek om af te spreken en te vertellen. Soms was het problematisch om juist met mij te praten. Maar iedere keer vonden die buitengewone mensen de kracht in zichzelf. En we hielden gesprekken.

Zo ontstond de film die in de zomer van 2022 op mijn YouTube-kanaal uitkwam.

Eerlijk gezegd dacht ik dat het minder zwaar voor me zou worden wanneer de film uit zou komen, dat ik alles wat ik had gehoord en gezien niet meer in mijn hoofd zou herbeleven en hun verhalen uit mijn hart zou loslaten. Dat ik opgelucht zou zijn.

Maar toen de film verscheen, lieten mijn protagonisten me niet los, noch degenen uit de film, noch degenen die de eindmontage niet hadden gehaald. Ik droomde over hen. Hun stemmen klonken voortdurend in mijn hoofd. Ik besepte dat ik er niet mee kon afrekenen en dat ik het allemaal moest opschrijven.

Zo begon ik in de zomer van 2022 dit boek te schrijven. En

terwijl ik het schreef, verschenen er steeds weer nieuwe protagonisten. Er kwam geen einde aan de oorlog, hoewel het steeds moeilijker werd om mezelf te ontzeggen aan dat idee te wennen. Maar ik schreef het op en zo ontstond dit boek.

Zoals gezegd, toen ik de vraag kreeg een voorwoord te schrijven, zat ik enkele weken naar een lege bladzijde te staren. Ik zat niet goed in mijn vel en begreep maar niet wat er met me aan de hand was, waarom ik geen woord op papier kreeg.

Een brief van een van de personages van dit boek redde me. Toen ze het manuscript had gelezen, schreef ze: 'Ieder van ons heeft haar eigen afschuwelijke, tragische geschiedenis moeten doorstaan, ieder één. Maar jij hebt ze allemaal moeten doorstaan.'

Ja, dat is helemaal waar.

2.

Met de trein van Berlijn naar Naumburg is het ruim drie uur reizen, met een overstap in Halle. Waarom doe ik dit?

In Halle moet ik achtentwintig minuten wachten op de volgende trein. Het is een groot station, met een glazen dak. Ik leg mijn hoofd in mijn nek. Boven me gaat een vliegtuig. Onwillekeurig denk ik aan wat er zou gebeuren als dat vliegtuig een bom recht op het station zou laten vallen. Dat soort dingen gaan de laatste tijd voortdurend door mijn hoofd.

Ook kan ik geen dronevideo's meer zien. Tot het extreme: een kennis stuurde me een filmpje van een eland in de oblast Ivanovo (in Rusland), die kalveren had gekregen en samen met ze in het bos leefde. Dat filmpje had hij met een drone gemaakt. Bos, moederland, kalfjes. Maar ik kan er niet naar kijken. Het maakt me bang. Voor mijn gevoel kan er ieder moment iemand uit het bos tevoorschijn komen en beginnen te schieten, terwijl er ook op hem geschoten wordt, totdat hij dood neervalt. Dat wordt allemaal opgenomen

door die drone en ik zie alleen de dood, niet die elandkalfjes. Ik huil niet. Na een jaar ben ik dat net als iedereen verleerd.

Maar ik sta op het station in Halle. Alles is goed. Niemand is van plan ons te bombarderen, niemand hier is bang voor drones. Ik probeer onopgemerkt mijn angst uit te ademen. Ik koop jus d'orange. Hoeveel kost het? Drie euro? Vier? Twee vijftig? Ik weet het niet meer. Op het moment dat de prijs op het kassascherm verschijnt, komt er een mail van Tanja uit Marioepol binnen. Ze schrijft:

Vanaf de eerste maartdagen, toen de aanhoudende bombardementen op de Morskoj-boulevard begonnen, waar ons huis was, verbleef ik met de kinderen in de schuilkelder van mama's huis aan de Meotydy-boulevard. Iedere drie à vier dagen overbrugden we de kilometer naar huis, waar twee katten waren achtergebleven. Op 11 maart was ik naar huis gegaan om de dieren eten te geven. Ik stond op het punt om weer te vertrekken toen er een bombardement begon. Op het dak van ons huis hadden de militairen een granaatwerper geplaatst. Het huis trilde, in de kamers hing een sluier van cementstof. Een van de granaten, die heel dichtbij lag, had de baptistische kerk verwoest. Door de scherven en de drukgolf van de inslag waren de ramen van mijn appartement gesprongen, met kozijnen en al. Buiten werd er met machinegeweren geschoten. Binnen vlogen de kogels fluitend in het rond, ze kwamen door de ramen naar binnen en bleven in de muren steken. Ik lag op de overloop in het trappenhuis. Buren waren er niet. Een bombardement, duisternis, kou en volledige eenzaamheid. Tegen de avond was er nog een inslag en het gebouw vloog in brand. Het brandde de hele nacht. Ik was bang dat het vuur zou overslaan op ons trappenhuis, want er stond een oostenwind. Maar tegen de ochtend nam de strijd af en was het vuur bijna gedoofd. Rond halfvijf 's ochtends strooide ik een paar kilo kattenvoer op de grond, vulde een bak tot de rand met

water en ging naar buiten. Voor me toonde zich een apocalyptisch tafereel. Mij bekreep een onwerkelijk gevoel van de gebeurtenissen en ik meende dat als ik weer naar binnen zou gaan, ik zou sterven. Toen wist ik nog niet dat ik nooit meer thuis zou komen, dat mijn huis een paar dagen later volledig zou afbranden, samen met mijn lieve katten en mijn dierbare burens die ziek in bed waren achtergebleven...

Ik rende tussen het kapotgeslagen glas en bouw materiaal door naar mijn familie in de schuilkelder en klom over betonnen panelen. Ik rende langs lijken die onder het hek van een speeltuin lagen. Ik had alleen mijn paspoort en invalidenkaart van huis meegenomen. In mijn zak zat, voor het geval ik het niet zou halen, een briefje met mijn naam en achternaam, mama's adres en het adres van mijn broer, aan wie ze zouden moeten laten weten dat ze me gevonden hadden.

Onderweg kwam ik geen levende ziel tegen. Maar ik bereikte de schuilkelder. Toen ik binnenkwam, was het eerste wat mijn dochter vroeg: "Waar is Ljosja?" Ik kreeg een slecht gevoel. Ljosja is mijn zoon. Die bleek mij de dag daarvoor te zijn gaan zoeken. Maar hij had mijn huis niet bereikt en was ook niet in de kelder teruggekomen. Een paar dagen later vonden mannen uit onze schuilplek hem, met een opengereten buik. Dat was dus mijn schuld, want hij was mij gaan zoeken. Dat zal ik mezelf nooit vergeven. Ljosja werd op de binnenplaats begraven.

Juist voor een ontmoeting met Tanja ben ik op weg naar Naumburg. Ik heb een foto van haar: een vrouw met zwart haar staat in het gangpad van een compartimentrijtuig. Haar handen hangen naar beneden, in één ervan lijkt ze een plastic tasje vast te houden. Maar misschien ook niet. Ik heb deze foto van een vrijwilliger gekregen, die haar heeft geholpen Rusland te verlaten en naar Naumburg te gaan. Die vrijwilliger zei nog: 'Tanja is het zwaarste geval dat ik in deze oorlog heb meegenomen.'